

ЈЕДНА ПРЕСУДА АУСТРИСКОГ ПРИЈСКОГ СУДА У КОЛАШИНУ 1916 ГОДИНЕ

Проучавање патриотских акција и покрета отпора Црногораца против аустро-угарске окупације 1916—1918 године није био предмет наших савремених историчара, или уколико се то питање додиривало, више је узгредно обрађивано. Нешто мало, такође узгредних, забиљежака сачувало се у мемоарској или новинарској литератури, и тај период наше историје заслужује да се о њему поведе рачуна, да се сакупи грађа које је сваког дана мање, и да се обради.

Заслужује сваку похвалу Вуксан Минић, потпуковник у пензији, један од учесника у комитским акцијама против Аустро-угарске монархије у Црној Гори у вријеме окупације 1916—1918 године, који је према сачуваним биљешкама и сјећањима, опширно, мемоарски, обрадио тај покрет и рукопис предао Историском институту на Цетињу.

Ми ћемо се у овом кратком прилогу осврнути на једну пресуду аустриског пријског суда у Колашину, која може историчару послужити као детаљ за проучавање тих питања. Пресуду смо нашли код породице Мишовић у Иванграду у јуну 1957 године.

Познато је да је повод за комитске акције било хапшење генерала Вешовића. Окупационе власти, пошто су ушле у Црну Гору, да би спријечиле евентуалне покрете против њих, ријешиле су да ухапсе и интернирају генерала Радомира Вешовића, бившег министра војног Краљевине Црне Горе. Вешовић је, приликом спровођења убио аустриског поручника Адолфа Пехера. Вешовић је искористио забуну својих спроводника и побјегао у шуму. Са Вешовићем је побјегла група сељака и покрет је почео да се концентрише око Вешовића. Окупационе власти су, обзиром да је Вешовић из Васојевића, посебну оштрицу окренуле према племену Васојевићима. Васојевићи, очекујући репресалије, живјели су на опрезу, а добар дио их је био наоружан и налазио се са Вешовићем. Око Вешовића су се окупљали и родољуби из других крајева Црне Горе.

Радомир Вешовић се, неколико дана почетком јула 1916 године, крио у кући Мираша Мишовића, сељака из Слатине. Мираш Мишовић је омогућио Божићу Микетићу, сељаку из Бара, да се састаје са Вешовићем. Мирашев брат, Милун Мишовић, који је био царински чиновник у Андријевици, такође је имао тајне додире са Вешовићем, сам се са њим састајао и омогућавао да се са њим састају васојевићки родољуби. Аксо Мишовић, отац Мираша и Милуна, старац од 72 године, заједно је радио са синовима на прикривању Вешовића.

Сељак Миличко Мојашевић, младић од 22 године, одмах послије погибије аустриског поручника Пехера, побјегао је у шуму са Вешовићем.

Поред поменутих терета аустриске власти су код оптужених нашле и оружје.

У образложењу пресуде наведено је шест имена која су поменуте родољубе теретили, на чијим се свједочењима заснива пресуда.

Чим су поменути родољуби похватани и похапшени, предани су пријекном војном суду у Колашину.

У Окружној команди у Колашину, Пријеки суд је одржао процес 14 септембра 1916 године: Богићу Микетићу, његовом малољетном сину Љубомиру (који је имао 19 година), Милуну Мишовићу, Мирашу Мишовићу, Аксу Мишовићу и Миличку Мојашевићу, сви из Бара Краљских код Андријевице. Судски форум су сачињавали: мајор Виктор Маркс, као претсједник, поручник др. Едгард Коцијанциг и кадет Лазар Орцих. Тужилац је био капетан Рудолф Буцер.

Након претреса изречена је пресуда којом су осуђени на смрт вјешањем: Богић Микетић, Милун Мишовић, Мираш Мишовић, Аксо Мишовић и Миличко Мојашевић. Љубомир Микетић је био такође осуђен на смрт вјешањем али му је казна замијењена са 20 година тешке тамнице ради малољетства. Вјешање је замијењено и Аксу Мишовићу, са 10 година тешке тамнице, ради старости.

Сјутрадан, 15 септембра 1916 године објављена је и извршена смртна казна вјешањем над Богићем Микетићем у 6 сати послје подне, Милуном Мишовићем у 6,10, Мирашем Мишовићем у 6,20 и Миличком Мојашевићем у 6,35 сати послје подне.

Љубомир Микетић и Аксо Мишовић су отишли на издржавање тешке тамнице. Они су остали у затвору до 18 септембра 1918 године, када су помиловани и пуштени на слободу.¹

Заглавље и диспозитив пресуде, у српском преводу, гласе:

„Царски Краљевски суд Окружне команде у Колашину, Заб. К. 141/16.

У име Његовог Величанства Цара Аустрије и Апостолског Краља Угарске.

Царски Краљевски пријеки суд при Ц. К. Окружној команди у Колашину нашао је, послје 14 септембра 1916 године одржане главне расправе под претсједништвом мајора Виктора Маркса и вођством поручника др. Едгарда Коцијанцига, у присуству: једног добровољца кадета приправника Лазара Орциха, као дјеловође, капетана др. Рудолфа Бусера као тужиоца оптуженог: Богића Микетића, Љуба Микетића, Милуна, Мираша и Акса Мишовића и Миличка Мојашевића, и поручника др. Лудвига Келера, као браниоца горепоменутих, по оптужби за кривицу (злочин) по § 327 Војно кривичног законика од 12 септембра 1916 године, Заб.

¹ Царски краљевски суд Окружне команде у Колашину Заб. К. 141/16 од 15 IX-1916 (пресуда се налази у овјереном препису код писца ових редака).

К. 141/16, а према потраживаоцу тужиоца: да се огласе за криве и да се на њих примијени закон, да су:

Богић Микетић, син покојног Јеврема Микетића и покојне Неде, рођене Ђукића у Андријевици, Округ колашински, рођен и тамо станујући, стар 44 године, источно-православне вјере, ожење, отац седморо дјецe, тежак у Барама краљским;

Љубомир Микетић, син Богића Микетића и Босне, рођене Бакић, стар деветнаест година, рођен и станујући у Андријевици, Округ колашински, Црна Гора, источно-православне вјере, нежењен, тежак у Барама краљским;

Милун Мишовић, син Акса и Дмитре Мишовић, рођене Бакић у Слатину, капетанија краљска и тамо станујуће, стар 24 године, источно-православне вјере, нежењем, царински чиновник у Андријевици;

Мираш Мишовић, син Акса и Дмитре Мишовић, рођене Бакић, рођен у Слатини и тамо станујући, 25—30 година стар, источно-православне вјере, ожењен, отац двоје дјецe, тежак у Слатини и Барама;

Аксо Мишовић, син покојног Милуна и покојне Бојане, рођене и живеће у Слатини, капетанија краљска, стар 72 године, српске-православне вјере, отац седморо дјецe, тежак у Слатини и

Миличко Мојашевић, син покојног Сава и Љепосаве, рођене Чукић, рођен и живи у Слатини, капетанија краљска, стар 22 године, вјере српско-православне, нежењен, тежак у Слатини, *криви* јер су се за вријеме од погибије аустроугарског поручника Адолфа Пехера, 15 јуна 1916 године, и бјекства бившег црногорског министра рата Радомира Вешовића, до половине јула ове године, у намјери да нашкоде Аустро-угарској војној сили, а непријатељу користе, сложили са бившим црногорским министром рата Радомиром Вешовићем и осталим његовим одбјеглим друговима, како би изазвали бунт становништва у Црној Гори против Аустро-угарске војне управе. Осим тога, Богић и Љубомир Микетић, ради исте намјере, имали су по једну пушку још од почетка јула те године. Овим су оптужени учинили злочин против државне ратне снаге према § 327 Војно кривичног закона и зато се осуђују: Богић Микетић, Милун Мишовић, Мираш Мишовић, Аксо Мишовић и Миличко Мојашевић, по § 328 Вој. кр. закона, 444 алинеја 2 Војно крив. судског поступка и одредбе Највише војне команде (Етап. Више војне команде бр. 32, 183 од 16 марта 1915 године I в. објављен за подручје Царске краљевсне команде у Црној Гори 2 фебруара 1916 године) на смрт вјешањем према § 308 Војног кривичног судског поступка, и то како су у пресуди именовани.

Оптужени Љубомир Микетић осуђује се по § 444 Зал. Војног кривичног судског поступка и умјесто § 328 Вој. крив. закона одређене смртне казне вјешањем, зато што за вријеме учињеног дјела није навршио 20 година, са двадесет година тешког затвора (робије)“.

О суђењу у Колашину јавиле су и новине. »Главно гласило хрватске уједињене самосталне странке«, у рубрици »Разно«, под насловом »Осуде у Црној Гори« према вијестима »Загребачке кореспонденције« нотирало је колашкинске осуде на слиједећи начин:

„Житеља Богића Микетића из Андријевице, ради злочина против војне силе државе, почињеног придружењем бившем црногорском министру Вешовићу, те посједом једне пушке, на смрт на вјешалима. Житеља Љубомира Микетића, 19 година старог, из Андријевице, ради злочина против војне силе државе почињеног придружењем бившем црногорском министру Вешовићу, те посједом једне пушке, на тешку тамницу од двадесет година. Царинског чиновника Милуна Мишовића, из Слатине, станујућег у Андријевици, ради злочина против војне силе државе почињеног придружењем министру Вешовићу, на смрт на вјешалима. Житељ Мираш Мишовић, из Слатине, ради злочина противу војне силе државе почињеног придружењем министру Вешовићу, на смрт на вјешалима. Житељ Аксо Мишовић, из Слатине, ради злочина противу војне силе почињеног придружењем министру Вешовићу, на смрт на вјешалима, која му је, путем милости претворена на тешку тамницу од десет година. Житеља Миличка Мојашевића, из Слатине, ради злочина против војне силе државе почињеног придружењем бившем министру Вешовићу, на смрт на вјешалима.²⁾

Вуксан Минић, у једној од свезака „Комитске борбе 1916—1918“ (која се налази у Архивском одјељењу Историског института НР Црне Горе на Цетињу) такође је овом догађају поклонио доста пажње. Минићеве чињенице се поклапају са цитираним документима. И Минић се позива на иста документа, као и на лична запажања, која је као ондашњи комита против Аустрије, забиљежио.

Овај детаљ је један од низа догађаја из времена аустро-угарске окупације, у којима је наш народ стојећи умирао за домовину и пркосио непријатељу. Ове акције, које траже својег хроничара, књижевника и историчара не би требале остати по страни интереса наших проучавања, јер заслужују пуну пажњу и морални дуг према хиљадама палих бораца.

Интересантно је да је овај случај у нашој литератури погрешно претстављен. Проф. Р. Вешовић о опсежној монографији »Плеће Васојевићи« (Сарајево, 1935) пише на страни 215 слиједеће: »А запажени су по јунаштву Богић Микетић, који је замијенио сина на аустриским вјешалима, последњега рата.

Овај случај је ушао и у нашу белетристику. Тако је Драгиша Боричић у својој збирци анекдота »Под Комовима« (Скопље, 1929) погрешно забиљежио причу о јуначком држању Микетића и Мишовића на аустриским вјешалима приказујући смрт Богића

² Главно гласило Хрватске уједињене самосталне странке, бр. 224, Загреб, понедељак 25 рујна 1916 г. (лист је рађен на циклостилу).

Микетића као добровољну замјену, по дозволи аустриског суда, за својег малољетног сина. Он чак описује и детаље растанка са сином (стр. 153 поменуће књиге).

Вјероватно на основу прича које су на горњи начин настале, и наш истакнути књижевник Михаило Јалић, у збирци приповиједака »Први снијег« (Београд, 1951), у причи »Ђурашиновићи«, на стр. 145 пише:

»Он упита — може ли да, у случају потребе, својом главом замијени синовљеву, као што је у Првом свјетском рату Микетић из Бара Краљских замијенио сина на вјешалима. . . То су Аустријанци дозволили, зар не би и четници могли то да дозволе?«

Није циљ овог написа расправљање о умјетничкој и историској истини али је ипак потребно напоменути да, када се у књижевним саставима помињу лица која су жива или су била жива, историска истина мора бити заступљена. Конкретно у овом случају, књижевник, који узима за мотив догађај који се стварно десио, помиње имена која су живјела и о којима има докумената, требао би да проучава историски један догађај па да га књижевно обликује. Тим он може само да добије у вредности дјела које пише.

Нико С. Мартиновић